

Gintautas Ereminas

Lietuvos liaudies milicijos veikla neutraliojoje zonoje (1920–1923 m.)

Straipsnio tyrimo objektas – politiškai sudėtingu laikotarpiu (1920–1923 m.) tarp Lietuvos Respublikos ir Lenkijos okupuoto Vilniaus krašto nustatytoje neutraliojoje zonoje gyvenusių civilių žmonių, jų turto ir pačios neutraliosios zonos apsauga, kurią vykdė Lietuvos liaudies milicininkai.

Remiantis Lietuvos centriniame valstybės archyve saugomais neutraliosios zonos liaudies milicijos vyriausiojo štabo dokumentais (f. 1219) mėginama rekonstruoti Lietuvos Respublikos pasienio policijos funkcijas vykdžiusio ir su neutraliojoje zonoje veikusiais lenkų partizanais kovojusio dalinio veiklą.

ĮVADAS

1920 m. spalio 9 d. gen. Lucjano Želigowskio vadovaujama Lenkijos kariuomenės dalis, vykdydama žodinį Lenkijos vadovo maršalo Józefo Piłsudskio įsakymą, okupavo ir aneksavo Vilnių ir Vilniaus kraštą. Šiais veiksmais buvo sulaužyta 1920 m. spalio 7 d. Lietuvos ir Lenkijos vyriausybių įgaliotinių pasirašyta Suvalkų sutartis ir įkurta vadinamoji Vidurinė Lietuva – kitų Europos valstybių nepripažintas valstybinis darinys, kuris gyvo 1920–1922 m. 1922 m. sausio mėn. įvykė

vadinamosios Vidurinės Lietuvos seimo rinkimai tų metų kovo 22 d. „įteisino“ ten Lenkijos valdymą, kuris truko iki 1939 m.

Remiantis archyviniais šaltiniais, straipsnyje nagrinėjama Lietuvos liaudies milicijos veikla neutraliojoje zonoje. Ši zona buvo sudaryta Tautų Sąjungos Karinės kontrolės komisijos iniciatyva 1920 m. lapkričio 29 d. tarp Lietuvos Respublikos ir tariamai sukilusių gen. L. Želigowskio vadovaujamų Lenkijos kariuomenės dalinių užimto Vilniaus krašto po Lietuvos Respublikos kariuomenei sėkmingų 1920 m. lapkričio 19–21 d. vykusių Širvintų ir Giedraičių mūšių, remiantis Lietuvos ir Lenkijos vyriausybių įgaliotinių pasirašytu paliaubų protokolu.

Tautų Sąjungos Karinės kontrolės komisija „abiem kariuomenėm nustatė bendrą neutralią zoną 6 kilometrų pločio, o Suvalkijoje – 12 kilometrų. Iš Lietuvos pusės nustatytos sienos buvo liečiami punktai: Joškėnas, Strielčiškiai (Strolčiškiai), Kalančiai, Spenglininkai, Panašiškiai, Solaujiškiai, Spindžiai, Strauka, Štarienė, Daugirdiškiai, Naujalaukis, Koteliškiai, Seibutonis, Malūnelis, geležinkelio tiltas ant Bražuolės upės, Amerinas, Pamiškė, Neries kairysis krantas iki Vileikiškių (Valeikiškių), Vičiūnai, Daubariškiai, Užuzėliai, Pasiekiai,

Rimučiai, Šniponys, Akmenė, Antanava, Kiemeliai, Uličėnai, Pajuodžiai, Giedraičių ežero vakarų ir šiaurės krantas, Jančiūrai (Jančurai), Baluošo (Bolosos) ežero šiaurinis krantas, Labeikiškiai ir Joniškis – paskutinis punktas, nes Želigovskio kariuomenė toliau neoperavo.

Iš lenkų pusės neutralios zonos riba buvo šie punktai: Dekeniai, Tiltai, Ašeronys, Senosios Rūdiškės (Rudiškės), Obuliai, Jeleniavas, 178 kelias į Senąjį Malūną, Gojus, Saimonis, Osokai, Kniažiaucyžna, Miciūnai, Lazdėnai, Brasolė, Sumonai, Neries dešinysis krantas iki Padvarių, Pakolnė, Sibrauka, Plekiškiai, Jauniūnai, Birkiai, Migučiai, Nožuniškiai, Burkilai, Jakubėnai, Svidariškiai, Kėdainėliai, Pokieniai, Maironys, Padubinė, Macijava ir Armėnai.

Širvintai, kaip viena iš stambiausių ir žymiausių vietovių, pasiliko neutralioje zonoje.⁴¹

Straipsnio uždaviniai: 1) atskleisti, kas vadovavo neutraliosios zonos lietuvių liaudies milicijai ir kam buvo pavaldūs milicijos vadovai; kiek iki 1923 m. gegužės mėn. neutraliojoje zonoje buvo liaudies milicijos postų, kiek tarnavo milicininkų ir koks buvo jų aprūpinimas; 2) nustatyti, kaip neutraliojoje zonoje klostėsi Lietuvos liaudies milicijos santykiai su Lenkijos administracinės valdžios įsteigta neutraliosios zonos Lenkijos liaudies milicija (lenk. *Milicja Ludowa Pasa Neutralnego*) ir paskirtais civilinės valdžios pareigūnais; 3) kokių priemonių ėmėsi Lenkijos liaudies milicija (jos nariai istoriniuose šaltiniuose dar vadinami lenkų partizanais), siekdama atskleisti neutraliosios zonos Lietuvos liaudies milicijos postų kovinį pajėgumą ir galbūt pakoreguoti Lenkijos administracinės valdžios naudai neutraliosios zonos ribas.

LIAUDIES MILICININKŲ VEIKLA NEUTRALIOJOJE ZONOJE 1920–1923 M.

Neutraliosios zonos Lietuvos liaudies milicija buvo sudaryta politiškai sudėtingu laikotarpiu. Tautų Sąjungos Karinės kontrolės komisijos iniciatyva pasirašant paliaubų sutartį buvo užbaigtos aktyvios Lietuvos Respublikos kariuomenės kovos su tariamai sukilusiais gen. L. Želigovskio vadovaujamais Lenkijos kariuomenės daliniais. Buvo nustatyta neutralioji linija (1923 m. kovo 15 d.–1939 m. rugsėjo 22 d. – administracinė, demarkacijos linija), skirianti apgintą Lietuvos Respublikos teritoriją nuo gen. L. Želigovskio kariuomenės okupuotos Lietuvos dalies su istorine sostine Vilniumi, kurioje 1922–1939 m. buvo „įteisintas“ Lenkijos valdymas.

Neutraliosios zonos liaudies milicija vykdė pasienio policijos funkcijas, nuo Merkio upės iki Latvijos sienos saugodama teritoriją ir joje gyvenančius civilius bei atremdama lenkų partizanų, palaikomų okupuotoje Lietuvos dalyje esančių gen. L. Želigovskio reguliariosios kariuomenės dalinių karių, atakas.

Neutraliosios zonos liaudies milicijos saugoma teritorija buvo suskirstyta į tris rajonus: Valkininkų (pirmąjį), Širvintų (antrąjį) ir Giedraičių (trečiąjį). Kiekvienam jų vadovavo atskiras komendantas. Širvintų miestelis turėjo savą administraciją bei, sprendžiant iš archyvinių dokumentų, dar ir jai pavaldų milicijos viršininką. Visai neutraliosios zonos liaudies milicijai vadovavo vyriausiasis komendantas ir jo štabas. Savo ruožtu neutraliosios zonos liaudies milicijos vyriausiasis štabas buvo pavaldus Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Piliečių apsaugos departamentui ir bendradarbiavo su Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerijos Žvalgybos skyriumi bei su Lietuvos šaulių sąjunga (veikiausiai

tik formaliai – informuodamas apie padėtį neutraliosios zonos rajonuose).

Kiek neutraliojoje zonoje buvo liaudies milicijos postų, tarnavo milicininkų, koks buvo jų aprūpinimas ir apskritai kodėl neutraliojoje zonoje buvo reikalinga liaudies milicija, matome iš keliuose dokumentuose, adresuotuose Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Piliečių apsaugos departamentui, išdėstyty argumentų:

„Nustačius neutralią zoną tarp Lietuvos ir Lenkijos valstybių, lenkai stengiasi visokiais būdais neutralios zonos gyventojus patraukti savo pusėn. Tam tikslui negailėdami lėšų steigia įvairias organizacijas ir net neutralios zonos miliciją, kuri daugiausia sudaryta iš lenkų įvairių „strzelcu“ ir kitų. Jeigu kai kuriose vietose neutralios zonos dar tokia milicija neįsteigta, tai tik dėka neutralios zonos gyventojų griežto nusistatymo prieš lenkus ir jų administraciją, kuri neturėjo gyventojų tarpe nei populiarumo, nei autoriteto.

Tuo būdu neutralios zonos dalis liko visai be milicijos, be savivaldybės institucijos. Tai davė progos išsivystyti banditizmui, savivalei ir paleistuvystei. Žmonės atrpato nuo pilietinių pareigų, ir kai kurie iš tokių net svajoja apie tai, kad amžinai pasilikty neutrali zona. Susikūrus tokioms aplinkybėms ramių piliečių gyvenimas tapo visai negalimu: jie neturi įstaigos, kur galėty kreiptis su skundais, kur galėty ieškoti patarimų ir pagalbos. Tai visa ir verčia pasirūpinti tuo, kad išgelbėjus mums palankius piliečius nuo įvairių pavojų ir demoralizacijos. Pirmiausia galėty suteikti reikalingą pagalbą sudaryta iš ištikimų ir sąžiningų žmonių milicija. Geistina būtų, kad prie VRM Piliečių apsaugos departamento būtų sudaryti vienas (ar kiek bus reikalinga)

konspiratyvus skyrius, kurio štabas privalo būti pafrontėje, ir jame bus sukoncentruotas visas neutralios zonos milicijos rajonų darbas. Tas darbas, pageidaujama, kad vedamas būtų greta su darbu šaulių, tai labai palengvintų susisiekimą ir žmonių parinkimą.

Tokia centrinė vieta, turint omeny Giedraičius, Širvintus, Vievį, Leipūnus ir Varėną, galėty būti Kaišiadoryse, užtai kad Kaišiadorys puikiausiai susietas geležinkelio telegrafu ir telefonu su Kaunu ir maždaug vidury aukščiau minėty penkių punktų.

Milicijos skaičius: Giedraičiuose – 15 žmonių, Širvintuose – 30 žmonių, Vievyje – 15 žmonių, Leipūnuose – 15 žmonių, Varėnoje – 15 žmonių.

Raitelių dėl palaikymo ryšių 10 žmonių ir 10 arklių. Kiekvienam aukščiau minėtam punkte turi būti raštinė priimtais Lietuvoje atitinkamais milicijos etatais.

Prie Centro reikalinga būtų vadas lietuvis, padėjėju pageidaujama baltgudį, valdininkas ir du raštininku.^{“2*}

Kitame dokumente išdėstyti milicijai reikalingų etatų, kanceliarijos ir, svarbiausia, pavaldumo klausimai:

„Visi etatai prilyginami prie esančių viduje valstybės milicijos etatų. Steigiama institucija priklausoma tiesioginiai VRM, tai institucijai vadovauti skiriamas vadas su apskrities milicijos vado teisėmis. Jam duodamas raštvedys ir du raštininkai. Visame neutralios zonos plote Giedraičiai–Varėna sudaromos nuovados, kurioms vadovauja viršininkas ir keturi padėjėjai. Nuovados numatomos: Giedraičiuose, Širvintuose, Padvarėje (Podvorancai) ir Jakėnuose. Prie visos milicijos vado vienas nuovados viršininkas, einantis

* Šiame ir kituose straipsnyje cituojamuose archyvinuose dokumentuose ištaisyty didžiausios rašybos ir skyrybos klaidos.

pareigas ir padėjėjo vado, ir atsarga iki 40 vyrų su alga 500 auks. mėn. ir užlaikymas. Atsarga geistina turėti iš šaulių ir, jei galima, tam tikslui išnaudoti grupės komandas.

Antspaudus užsako pats Pil. Aps. Departamentas ir iki 28 V š. m. žada pristatyti Milicijos vadui. Spaudai ir antspaudai duodami vienodi į visas keturias nuovadas, tokie patys, kaip vartoja lenkai, be jokio skirtumo. Visos milicijos vado antspaudas toks pat kaip ir nuovadų, tik skirtumas tas, kad spaude ant viršaus užrašas „Komendant“, o antspaudo viduryje šalia lenkų užrašo „Komendant Miliciji“ įdėti „Milicijos Komendantas“.

Kanceliarija vedama visai savarankiškai, vengiama susirašinėjimo paštu ir už tai kiekvieną ketvirtadienį 7/21 val. milicijos vadas daro ypatingai VRM pranešimą. Raštinei įsteigti skiriama 5 000 auks.

Visi paskyrimai, išskyrus visos milicijos vado, kurį skiria VRM, praeina vien tik įsakymu Milicijos vado <...>.

Geistina veikti čionai prisidengus vardu grupės, aktyviai veikti vardu partizanų. Geistina, kad visi nuovadų viršininkai išgautų parašą, kad jie rinkti.

Piliečių Apsaugos Departamentas apsiima pristatyti šešis arklius iki 28 V š. m. ir vietoje keturių arklių pasirūpinti įgyti automobilį.

Visas kliūtis, kurios gali kilti iš Krašto Apsaugos Ministerijos ar generalinio štabo ir trukdyti darbą, VRM žada kuo greičiausiai pašalinti.

Algos nustatomos kaip ir milicija vidaus + 25%.

Apskritis Milicijos Vadas – 1 800 auks.

Raštvedys – 1 200 auks.

Kanceliariastas I rūšies – 1 000 auks.

Kanceliariastas II rūšies – 900 auks.

Nuovados viršininkas – 1 400 auks.

Nuovados viršininko padėjėjas – 1 000 auks.

Milicininkas – 900 (?) – auks.

Važinėjant tarnybos reikalais dienpinigiai 30 auks. dienai ir kelionės išlaidos.⁴³

Neutraliosios zonos Valkininkų, arba pirmajame rajone, Varėnos–Rūdiškių ruože, 1922 m. birželio mėn., be paties komendanto Vinco Keršio, tarnavo 4 padėjėjai, 1 raštininkas ir 27 eiliniai⁴. Milicininkų skaičius nuolat kito: tų metų liepos mėn. buvo 36 milicininkai (komendantas, 2 padėjėjai ir 33 eiliniai)⁵, rugpjūčio mėn. – 35 milicininkai (komendantas, 3 padėjėjai ir 31 eilinis)⁶, rugsėjo mėn. – 40 milicininkų (komendantas, 3 padėjėjai, raštvedys ir 35 eiliniai)⁷, spalio mėn. – 38 milicininkai (komendantas, 3 padėjėjai ir 34 eiliniai)⁸, lapkričio mėn. – 52 milicininkai (komendantas, 3 padėjėjai ir 48 eiliniai)⁹ ir gruodžio mėn. – 58 milicininkai (komendantas, 4 padėjėjai ir 53 eiliniai)¹⁰.

Įdomu, kad pats neutraliosios zonos Valkininkų rajono komendantas V. Keršis ir daugelis jo pavaldinių buvo kilę iš Lenkijos okupuotos Lietuvos dalies – tų vietovių, kur XX a. trečiajame–ketvirtajame dešimtmetyje veikė lietuvių švietimo draugija „Rytas“ ir Lietuvių šv. Kazimiero draugija¹¹.

Gavęs jam pavaldžių milicininkų pareikimą, neutraliosios zonos Valkininkų rajono komendantas V. Keršis išsiuntė neutraliosios zonos vyriausiajam komendantui raštą, kuriuo, atsižvelgiant į infliaciją, prašoma padidinti milicininkams atlyginimą:

„N. Z. V. R. R. Milicijos p. Komendantui Panošiškių rajono milicininkų pareikšimas

Šiuo Tamstai pareikšdami, nuolankiai Tamstos prašome, kad Tamsta savo pastangomis pasistengtumėt, kad mums kuo greičiausiu laiku išmokėtų algą už praėjusį laiką – birželio mėnesį š. m. Ir už sekantį mėnesį kad aukščiausioji mūsų valdžios instancija tiesioginė už šį mėnesį algos pridėtų dar po penkis (500) šimtus auksinų į esančią algą, nes dabartinę esančią algą gaunant negalima nė jokių būdu pragyventi, priversti gyventi absurdiškai. Mes, prašydami virš

minėtos valdžios, galim pasitikėti, kad ji į tai atkreips dėmesį, kadangi mes čia užimame pačią pavojingiausią tarnybos vietą. Ir nesigailim eidami tarnybos pareigas savo gyvybės už Lietuvos nepriklausomybę, jos laisvę. Taip ir manom, kad valdžia nesigailės už tokių prakilnų darbą ir pridės virš paminėtą sumą pinigų.

Su pagarba

Prašytojai: Panošiškių rajono
Milicijos Viršininkas (parašas)
Vyresnis milicininkas P. Kieras
Milicininkai: Jons Kesperavics, +++,
J. Andrulionis
Nemokančiam rašyti asmeniškai
prašant: A. Bežokas
Jonas Karpičius
Juozapas Kasparavičius
Už nemokantį ir jam asmeniškai
prašant Olišauską pasirašo
J. Andrulionis

Ne tik Panošiškių rajono milicininkai, bet ir visi kiti mano žinioje esantys tarnautojai (milicininkai ir padėjėjai), motyvuodami, kad už 1 000 auksinų pragyvenimas yra negalimas, griežtai manęs tiek žodžiais, tiek raštais reikalauja, kad aš daryčiau žygius jiems padidinti algos ligi 1 500 auksinų, ne mažiau. Kitaip mano visi išbėgti. Taigi aš kreipiuos prie pono komendanto (visos Neutr. Zonos) prašydamas rasti galimybę padidinti mano žinioje esantiems milicininkams mėnesinę algą ligi 1 500 auks. ¹²

Sprendžiant iš dokumento kampe esančios rezolucijos „Padidinta. Bylon. I-VIII-22 (parašas)“¹³, galima manyti, kad neutraliosios zonos vyriausiasis komendantas patenkino Panošiškių rajono milicininkų prašymą.

Neutraliosios zonos Valkininkų rajono

komendantas V. Keršis iš įvairių (taip pat ir iš Lenkijos okupuotų) vietovių nuolat gaudavo gyventojų prašymų priimti juos tarnauti liaudies milicijoje. Šį klausimą, priėmęs iš visų trijų neutraliosios zonos rajonų komendantų prašymus, taip pat sprendavo neutraliosios zonos vyriausiasis komendantas. Dauguma prašymų vienodi, bet esama ir įdomesnių:

„Neutralinės zonos Liaudies milijos I^{mo} rajono p. Viršininkui
Pil. Uždavinio Juozo
Kaimo Dargužių
Valsčiaus Valkininkų
Prašymas
N. Z. L. M. VYR. ST
Gauta 1922 m. XII m. 5 d.
Nr. 583

Turiu garbės prašyti p. Viršininko jums pavestame rajone suteikti man milicininko vietą. Esu pabėgęs iš lenkų kaip šaulys.

Su pagarba
Prašytojas: *Uždavinis*
28-XI-22 m. ¹⁴

„I-o Rajono Neutrales Juostos liaud. milic. p. Komendantui
N. Z. L. M. VYR. ST
Gauta 1922 m. XII m. 5 d.
Nr. 588
Prašymas!
Nok pil. Jono Geinos
Kaimo Panošiškių
Onusiškio valsčiaus

Šiuomi turiu garbės prašyt pono Komend. priimkite mani Jums pavestan rajonan už milicininką nok pirmos dienos gruodžio m. šių metų.

Prašytojas: *John James Gaynor*
28/XI 1922 m. ¹⁵

Kiek milicininkų buvo neutraliosios zonos Širvintų, arba antrajame, rajone vos jį įsteigus, tiksliai nežinoma. 1922 m. spalio mėn. jame tarnavo 51 milicininkas¹⁶. Pačiame Širvintų miestelyje tų metų liepos mėn. buvo 46 milicininkai (viršininkas, padėjėjas, kriminalistas, raštininkas ir 42 eiliniai)¹⁷. Širvintų miestelio milicija buvo pavaldi civilinei administracijai, jos funkcijos – griežtai apibrėžtos.

Atrodo, kad 1922 m. spalio 28 d. Širvintų valsčiaus valdybos posėdyje buvo atliktos tam tikros korekcijos mėginant atskirti vietos civilinę ir karinę valdžią. Jame dalyvavę Širvintų valsčiaus viršaitis Povilas Žukauskas, nariai Stasys Jocys, Jonas Gasiūnas ir Icaikas Pacas nustatė tokią darbotvarkę:

„1) Papildyti valsčiaus valdybą nariais didesniame skaičiuje.

2) Pasidalinimas tarp jų pareigų.

3) Nustatymas santykių tarp valsčiaus valdybos ir Milicijos Viršininko.

4) Pagalbos teikimas milicijai.

5) Sumanymai.“

Toliau dokumente rašoma:

„Trimis balsais prieš vieną nutarta papildyti valsčiaus valdybą dviejais nariais: vieną nuo žydų ir kitą nuo krikščionių. Naujiems dviem nariams duoti sprendžiamąjį balsą.

Padalinimas pareigų atidėtas sekančiam susirinkimui.

Kadangi Milicijos Viršininkas vykdo operatyvines ir administracines užduotis, valsčiaus Valdyba nutarė nustatyti sekančius santykius su Milicijos Viršininku:

Valdyba nesikiša į operatyvius Milicijos Viršininko parėdymus. Jeigu koks Valdybos nutarimas ar žygis sudaro operatyvio pobūdžio pavojų miesteliui ar apylinkei, Milicijos Viršininkas turi teisę jo įvykinimą sustabdyti ir atmainyti.

Pastaba. Į visus Valdybos darbus, neturinčius operatyvio pobūdžio, Milicijos Viršininkas nesikiša.

Milicijos Viršininkas duoda Valdybai pagalbą įvykinimui jos nutarimo. Prie įvykinimo dalyvauja Valdybos atstovas.

Tuo tikslu Milicijos Viršininkas sudaro Širvintuose nuovadiją su Kriminaliu skyriumi.

Milicijos Viršininkas, surinkęs bylas, išskyrus politinio pobūdžio, perduoda Valdybai.

Valdyba sudaro iš trijų ištikimų asmenų teismą, į kurį ir perduoda sprendimui visas bylas, išskyrus mažas, kurias perduoda Milicijos Viršininkui administratyviniam nubaudimui.

Milicijos Viršininkas turi teisę administratyviniu būdu bausti visus, be skirtumo, piliečius už nepalaikymą bendros tvarkos ir priešinimąsi iki 25 litų, 7 dienų paprastu areštu arba pavartoti abi baudas kartu.

Apie uždėtas pabaudas Milicijos Viršininkas daro nutarimą, laike trijų dienų nubaustas turi pradėti atlikti uždėtą bausmę arba įnešti Valdybon skirtą piniginę pabaudą ir kvitą pristatyti Milicijos Viršininkui.

Skundai apie neteisingai uždėtas Milicijos Viršininko pabaudas paduodami per tą patį Milicijos Viršininką Valdybos pirmininkui. Valdybos pirmininkas turi skundą išrišti laike trijų dienų.

Valdybos pirmininkas turi teisę pabaudą sumažinti iki 50 centų ar vienos paros arešto. Jeigu Valdybos pirmininkas ras reikalingu baudą visai panaikinti, tai bylą įneša svarstyti visos Valdybos posėdin.

Milicijos Viršininkas leidžia privalomus įsakymus ginklų klausimu.

Milicijos Komendantas turi teisę apriboti laiką judėjimo, bet ne daugiau kaip nuo 19 val. iki 6 val.

Įvairūs leidimai išvažiuoti iš Širvintų į tą ar kitą pusę išduodami Valdybos – registruojami pas Milicijos Viršininką. Jeigu

Milicijos viršininkas ras negalimu kokiems nors asmenims išduoti tokį leidimą, tai leidimas atimamas ir pristatomas Valdybos su pažymėjimu atėmimo priežasties.

Klausimu teikimo pagalbos milicijai nū-tarta: duoti kiekvienam milicininkui dienai vieną svarą bulvių, butą, vieną kartą savaitę pirtį, malkas, šviesą ir pasistengti surinkti kaltinamos medžiagos.

Sumanymai: a) visus kriminalinius prasi-kaltėlius, pabėgusius iš Lietuvos ar Lenkijos į Širvintus, nutarta, jei viena iš tų valstybių pareikalaus išduoti, kiekviename atskirame atsitikime tokią bylą svarsto Valdyba savo posėdyje, b) Širvintuose naujai pribuvusiems leidžiama apsigyventi tik gavus iš valsčiaus Valdybos leidimą.

Šis protokolai įsigalioja nuo šios dienos. Nuorašus pasiūsti Vyriausiam Komendantui ir Širvintų Milicijos viršininkui.

Pirmininkas: *Žukauskas*
Nariai: *Jocys, Gasiūnas, Pacas*
Originalui atitinka.
Raštvedys: (parašas)¹⁸

Neutraliosios zonos Giedraičių, arba trečiajame, rajone 1922 m. liepos mėn. buvo 16 milicininkų (komendantas, 2 padėjėjai, raštvedys ir 12 eilinių)¹⁹, spalio mėn. – 27 milicininkai (komendantas, 2 padėjėjai, raštvedys, felčeris ir 22 eiliniai)²⁰, lapkričio mėn. – 26 milicininkai (komendantas, 3 padėjėjai ir 22 eiliniai)²¹, gruodžio mėn. – 27 milicininkai (komendantas, 3 padėjėjai ir 23 eiliniai)²².

Kokie buvo neutraliosios zonos Lietuvos liaudies milicijos santykiai su Lenkijos administracinės valdžios įsteigta liaudies milicija, galima spręsti iš neutraliosios zonos liaudies milicijos vyriausiajam komendantui 1922 m. gruodžio 9 d. išsiųsto ir Giedraičių (trečiojo) rajono komendanto pasirašyto pareiškimo Nr. 277:

„Tamsta Komendantė, prašau Tamstos parėdymo leisti man suorganizuoti III° ra-jono milicijoje skrajojantį būrį, susidedantį iš penkių vyrų ir vieno viršininko, kuris atlikinės III° rajono komendantų užduotas operacijas bei užduotis.“²³

Į šį trečiojo rajono komendanto pareiš-kimą neutraliosios zonos liaudies milicijos vyriausiojo štabo raštvedys 1922 m. gruodžio 12 d. raštu Nr. 677 atsakė:

„Į Tamstos pareiškimą Nr. 277 pranešu, kad Vyriausis Komendantas uždėjo rezolui-ciją: „Sutinku. Nuo 1923 m. sausio m. 1 d. 17/XII. Liaudanskis.“²⁴

Tokie neutraliosios zonos liaudies mili-cijos skrajojantys būriai buvo organizuojami keletu tikslų: siekiant rinkti informaciją apie lenkų partizanų ir reguliariosios kariuo-menės judėjimą ir, esant galimybei, gadinti jų komunikacijas bei tyliai naikinti lenkų partizanus ir reguliariosios kariuomenės kariškius. Tokias užduotis vykdė ne vien nedideli 6 žmonių būriai, bet ir pavieniai neutraliosios zonos lietuvių liaudies mili-cininkai. Štai Širvintų rajono komendantas 1922 m. lapkričio 30 d. raštu Nr. 343 vyriausiąją komendantą informavo:

„Milicininką Grigą Kazį, kaltinamą už iš-eikvojimą produktų 3 pėst. Divizijos sandėlio (kuris pas mane tarnavo slapyvarde Bulvydas Kazys), pasiūnciau į Avižancus neapribotam laikui įvykdyti užduotį: surinkti žinias apie Sartono Virbalio partizanus arba užmušti Virbalį ir grįžti įvykdžius užduotį.“²⁵

Savo ruožtu neutraliosios zonos lietuvių liaudies milicijos ir Lenkijos administracinės valdžios į neutraliąją zoną paskirtų civilinės valdžios pareigūnų tarpusavio santykius galima būtų apibūdinti kaip įdomius. Tarp

neutraliosios zonos lietuvių ir lenkų liaudies milicininkų vykdavo karinių susirėmimų, tuo tarpu lenkų civilinės administracijos pareigūnai su neutraliosios zonos lietuviškųjų rajonų komendantais palaikė palyginti normalius santykius. Tai liudija neutraliosios zonos Valkininkų rajono komendanto V. Keršio 1922 m. spalio 16 d. raportas Nr. 185 vyriausiajam komendantui*:

„Smulkmenų neminint galima pareikšti, kad man pavestam rajone nieko įžymaus ir lig šiai dienai nėra įvykę. Bendro gyvenimo bruožus apibūdinsiu šitaip: Panošiškių rajone atsikartoja periodiniai lenkų partizanų – banditų (ne daugiau 20 žmonių) užpuldinėjimai ant mūsų ten esančios milicijos. Bet kiekvieną kartą lieka po miškus milicijos išvaikyti, neatnešę nei mažiausio jai nuostolio. Tik vieną kartą kaimo gyventojai nukentėjo – 5 gyvulius banditai išsivarė (ieškoma). Šio mėn. 13 d. irgi pasikartojė puolimas. Nieko nepešę, radę miške ramų Panošiškės kaimo gyventoją, smarkiai jį sumušė. Visose kitose vietose rajonas mano ramus.

Didžiausią dalį laiko užima reguliavimas santykių žmonių tarpe, t. y. nagrinėjimas civilių bylų. Čia tai jau sunkiausiai. Yra rimto pobūdžio bylų, kurių, be teismo aparato, negalima tinkamai išspręsti, o dar blogiau, kad šiaip taip išsprendus – negalima sprendimą įgyvendinti. Čia daug pagelbėtų žinojimas savo „valdžios“ ribų, o be specialių instrukcijų ir to nežinia.

Visos šios zonos gyventojai, priversti paties gyvenimo, turėjo ieškoti „mano valdžios“ globos. Taigi, kaip pirma jiems atrodė, jog nereikalinga milicija, dabar tiek reikalinga. Žodžiu, su visais zonos gyventojais palaikau gerus ir žmoniškus ryšius, ir kuo tolyn, tuo

eina geryn, išskyrus Pučkornės kaimą. Čia dalykas šitoks: Pučkornės k. šauliai (jų yra 4), dar buvusio rajono vado Glavecko suagituoti (dabar tęsia tą agitaciją J. Navickas), ne tik nenorėjo nei mažiausiam reikale su milicija skaitytis, bet net kiek įmanydami boikotuoja ją. Kaimo žmonės (mažuma, bet „įtakingi“ ir kitus) suniurę, pasišiaušę, nesukalbami. Nei mažiausių jiems reikalavimų netačiau ir visad stengiausi nei šiaudu jų nepaliesi. Tačiau kuo tai nepatenkinti. Kartais užklauses, ko jie nori, gaunu atsakymą: „Nieko mes nenorime, tik norime, kad tikra valdžia būtų.“

„Tikrą“ valdžią supranta tokią, kad kokia nors kariuomenė užteitų.

Čia, sakau, tai vis agitacijos vaisiai. Tariausi su Šemeta, jis patarė apie tai Jums pranešti. Užtat kreipiu pono Komendanto į tai ypatingos dėmes.

Pribuvus Valkininkuosna naujam lenkų kontrolnos vedėjui – kierownikui, – kiek buvo kitaip: pradėjo su mano žmonėms išduotais dokumentais nesiskaityti ir siųsti žmones į Rūdziškius pas jų „komendantą“ gauti pasų. Aš gyventojams griežtai uždraudžiau eiti tenai, o jam, kierownikui, parašiau raštą stebėdamasis, kad jis neskaito su mano išduodamais dokumentais, ir pabrėžiau, kad, panašioms aplinkybėms esant, būsiu priverstas aš su jų dokumentais nesiskaityti, t. y. neleisiu į Neitr. Zoną nei laukų dirbti iš jų šalies žmonėms.

Ta ar kita priežastis – nežinau, priverstė kierowniką skaitytis su mano išduodamais dokumentais. Ir lig šiai dienai tebesiskaito.

Neturinčius pasų nebevaro į Rūdziškius, bet tankiai pasako: „Czy pan nezna Kiaršysa?“

7 dieną šio mėn. parėjo milicininkas iš Valkininkų (buvo nuėjęs raštinei popieriaus

---

* Šis spalio 23 d., t. y. praėjus dienai po raporto gavimo, štabo sekretoriui nurodė iš svarbesnių dokumento vietų parengti ištrauką ir paruošti Vidaus reikalų ministerijos Piliečių apsaugos departamento direktoriui raštą.

nupirkti) ir pranešė, kad kierownikas prašė manęs pasakyti visų kaimų seniūnams, kad šie 9 d. š. m. visi kokiame tai reikalui susirinktų į kontrolną.

Aš į tai dėmesio nekreipiau. 8 d., t. y. sekmadienį, einančius iš bažnyčios žmones ragino nešt pasus jam registruoti, „kas nori, kad galima būtų po visą Lenkiją vaikštinėti“. Man taipgi buvo prašymas perduotas (vis žodžiu), kad aš surinkęs Neitr. Zonos gyventojų pasus prisiųščiau jam „registruoti“. Parašiau jam lietuviškai raštą, nurodydamas jo netaktą (mat žodžiu, o ne raštu prašo). Tuoj gavau raštą (čia jo nuorašą dedu*). Atsakiau, kad pranešiu ir raginsiu nešti, o pats pradėjau aiškinti žmonėms, kad neklausytų lenkų ir nieko neneštų pasų. Tačiau dalis gyventojų, bijodami, kad paskiau neuždraustų jiems vaikštinėti į Valkininkus, nunešė ir registravo. Kas čia lenkų per manevrai buvo sugalvoti, mums ir šiandien neaišku.

Mano veikimas labai ap sunkintas be tikro susisiekimo, – reikalingi man arkliai.

Tai tiek bruožų iš Neitr. Zonos gyvavimo.

V. Keršis

I-o rajono Komendantas.²⁶

Lenkijos administracinės valdžios įsteigta lenkų liaudies milicija nuolat bandė nustatyti neutraliosios zonos lietuvių liaudies milicijos kovinį pajėgumą, o kartu siekė atskleisti, ar nebūtų galima pakoreguoti Tautų Sąjungos Karinės kontrolės komisijos iniciatyva pasirašytomis paliaubomis nustatytos neutraliosios zonos Lenkijos administracinės valdžios naudai. Šiuo tikslu nuolat buvo puldinėjami Širvintų, Giedraičių miesteliai ir jų apylinkėse esantys kaimai, kuriuos saugojo antrojo ir trečiojo rajonų lietuvių liaudies milicijos pareigūnai.

Lenkų liaudies milicininkai, užėmę aplinkinius kaimus ar net miestelius, apiplėšinėjo vietos gyventojus. Tai patvirtina 1922 m. lapkričio 17 d. neutraliosios zonos lietuvių liaudies milicijos trečiojo rajono komendanto pranešimas Lietuvos šaulių sąjungos VI grupės vadui (šio rašto nuorašas tų metų gruodžio 5 d. buvo išsiųstas Vidaus reikalų ministerijos Piliečių apsaugos departamento direktoriui):

„Šiuomi pranešama į Tamstų raštą Nr. 324, į reikalavimą, kiek buvo padaryta nuostolių lenkų banditais Giedraičių miestely ir apylinkėje laiku puolimų per tris mėnesius:

* Dział Kontrolni Olkieniiki 8-X-1922 m.

Ruchu Kordonowego

Stacja Kontrolna N. 14

L. dz. 660/22

Do Komendanta Milicji Ludowej Pasa Neutralnego na st. Olkieniiki

W myśl instrukcji Działu Kontrolni Ruchu Kordonowego z dnia 23-II-22 r. z L. dz. 1422 upraszam o łaskawa powiedzenie wszystkich sołtyszów znajdujących się w rajonie stacji Kontrolnej N. 14 aby najpóźniej do dnia 11-X-22 r. zebraли wszystkie dowody mieszkanców swoich obwodóm i złożyli do stacji Kontrolnej (za pokwitowaniem) calem ostęmpłowania oila chcą kożystać z prawa przejazdu na do otrzymanie przez pustki żułtej (bezpłatniej) oile by nie było w rajonie ktury kolwiek sołtysza upraszam teren Wileńszczyzny zawiadomiem również że dokumenty nieostęmpłowane uważane będą za niewytarczające by takowe by dostarczył jeden z upoważnionych tamtejszych mieszkanców w sprawie powyższą prosze uważać jako bardzo polna trzymając się terminu wyżej podanego. Po przyjęciu do wiadomości i o wyonaniu upraszam o łaskawy zwrot powyższego aktu. (pas.) Šteinhaufen – kierownik st. Kontr. N. 14.

birželio, liepos, rugpjūčio*. Puolimo metu buvo apiplėšti piliečiai.

Penktadienį, tai yra rugpjūčio 18 dieną, lenkai puolė apie 5 val. ryto. Mūšis tęsėsi valandą, buvo atmušti be pasekmių. Tą pačią dieną antrą kartą puolė naktį apie 10 valandą. Mūšis tęsėsi pusę valandos. Rugpjūčio 19 dieną trečią kartą puolė apie 5 val. vakaro. Iš jų pusės – vienas nukautas. Rugpjūčio 20, sekmadienį, puolė 6 valandą vakare. Mūšis tęsėsi 1 valandą, buvo atremti. Rugpjūčio 27 dieną 5 val. ryto lenkai puolė su didelėmis jėgomis ir įsiveržė į Giedraičių miestelį. Buvo baisiai apiplėšti Giedraičių miestelio piliečiai ir visa apylinkė. Nukentėjo: Roza Stolova 52.000 auk., Dovydas Gurvičius 2.000.000 auk., Dora Svailach 50.000 auk., Gėnė Gasman 30.000 auk., Šepšėl Jofė 16.000 auk., Gordan Jankelis 44.000 auk., Švailach Chaja 24.000 auk., Kats Chaja 36.000 auk., Indel Abramavičius 5.000 auk. Giedraičiu apylinkės vienkiemio Gižų pil. Mažialis 20.000 auk., nukentėjo vienkiemio Paluknės Karaliūnas Juozas 10.000 auk.

Iš viso nukentėjo Giedraičių piliečiai ir apylinkė 4.267.000 auksinų.⁴²⁷

Neutraliosios zonos lenkų liaudies milicininkai arba patys pasitraukė iš užimto Giedraičių miestelio, arba po susirėmimo buvo iš jo išvyti gausesnių neutraliosios zonos lietuvių milicijos pajėgų, nes 1922 m. lapkričio 18 d. neutraliosios zonos Giedraičių rajono komendantas išsiuntė į štabą vyriausiajam komendantui pranešimą, „kad lenkų banditai artinasi prie Giedraičių miestelio, užimdami vis naujus ir naujus kaimus ir kiekviename kaime palieka po 11–12–15^{ka} žmonių.“⁴²⁸

Matyt, neutraliosios zonos Giedraičių rajono komendantui buvo duotas atitinkamas įsakymas arba jis pats ėmėsi iniciatyvos, nes

1922 m. lapkričio 19 d. į štabą buvo išsiųstas toks pranešimas:

„Šiuo pranešama Vyriausiajam Komendantui, kad 1922 metų lapkričio 18 dieną 6 val. ryto mes puolėme Magūnų kaimą, esantį neutraliosios zonos III^{čiamė} rajone, kurį buvo užėmę lenkų partizanai. Puolimo priežastimi buvo lenkų partizanų pavojus: galėjo užimti Giedraičių apylinkių kaimus ir net pačius Giedraičius. III^{čio} rajono Komendantas buvo davęs įsakymą lenkų partizanams išsikraustyti iš naujai užimtų vietų į senąsias teritorijas. Puolę ir užėmę Magūnų kaimą, vėl pradėjome trauktis. Mums traukiantis iš kaimo, lenkai apšaudė. Mūšis tęsėsi 3 valandas. Po mūšio grįžome į Giedraičius. Pagal vietinių žmonių pranešimą, iš lenkų pusės nuostoliai: 2 nukauti ir 1^{nas} sunkiai sužeistas. Iš mūsų pusės nuostolių nėra.“⁴²⁹

Lietuvių liaudies milicininkams pavyko apginti Giedraičių miestelį. Kurį laiką šiame neutraliosios zonos rajone buvo palyginti ramu. Apie tolesnius lenkų puolimus sužinome iš 1922 m. gruodžio 6 ir 11 d. neutraliosios zonos Giedraičių rajono komendanto raportų vyriausiajam komendantui:

„Šiuomi pranešu Tamstai Komendantui, kad š. m. 5 gruodžio 11 val. naktį lenkai puolė Giedraičius sustiprintomis pajėgomis, bet buvo atremti. Mūšis tęsėsi valandą, priešas buvo atmuštas, šovinių mūšio metu išėikvota šimtas.“⁴³⁰

„Šiuomi pranešu Tamstai Komendantui, kad 11 gruodžio 2 val. naktį lenkų partizanai puolė Giedraičių m. Iš jų pusės veikė du kulkosvaidžiai, mūšis tęsėsi nuo 2 valandos iki 5 valandos ryto, lenkų partizanai buvo atremti. Šovinių mūšio metu išėikvota trys šimtai.“⁴³¹

* Dokumente minimi tik 1922 m. rugpjūčio mėn. įvykiai.

Ar po 1922 m. gruodžio 11 d. neutraliosios zonos Giedraičių rajone būta lenkų milicininkų antpuolių, nustatyti nepavyko.

Bene daugiausia duomenų išlikę apie to meto įvykius neutraliosios zonos Širvintų rajone. Apie juos sužinome iš šio rajono milicijos viršininko raportų vyriausiajam komendantui. Turimais duomenimis, pirmuosius antpuolius neutraliosios zonos lenkų liaudies milicininkai čia surengė birželio mėn.:

„1922 metų birželio 13 d. 3 valandą ryto lenkų partizanai, vedami Sartono Virbalio, užpuolė ant Širvintų miestelio didelėmis jėgomis su porinktais lenkų kariuomenei. Jie buvo apsiginklavę 4 kulkosvaidžiais, rankinėmis granatomis ir šautuvais.

Širvintų milicija, užklypta iš netyčių tokios didelės gaujos, atsišaudydama buvo priversta pasitraukti.

Šioji gauja, pagavusi miestelyje netoli bažnyčios, beginklį milicininką Aleksą Molį nuvedė ant 20 žingsnių, sušaudė ir nuvilko nuo jo rūbus.

Be to, šaudymo metu savo namuose buvo užmuštas Širvintų gyventojas žydas Jankolis Toporoš, laike šio lenkų užpuolimo ramiems Širvintų gyventojams padaryta daug nuostolių, namai sušaudyti.

Tarp kitų paminėsiu: buvo apiplėštas Jankolis Černokuovas, iš kurio atimta 1 800 auksinų ir 30 000 lenkų markių. Viktorui Drozdui užmuštas arklys, Chanai Berenštaiienei peršauta karvė, Nosalio Goldfaino namuose šautuvų buožėmis išmušti langai.³²

Netrukus lenkų liaudies milicininkai antrą kartą puolė Širvintų miestelį:

„1922 metų birželio 16 d. 4 valandą po pietų lenkų partizanai, vedami Sartono Vir-

balio, užpuolė Širvintų miestelį ir apiplėšė 3^{tis} žydų krautuves. Iš krautuvių išplėšta papirosai, degtinė ir t. t. Nuostoliai tikrai nežinomi.³³

Lenkų liaudies milicininkai Širvintas dar puolė liepos 10 ir 20 d. Sprendžiant iš Širvintų milicijos viršininko pranešimų neutraliosios zonos liaudies milicijos vyriausiajam komendantui, lenkams jie nebuvo itin sėkmingi:

„Pranešu Tamstai, kad liepos 10 dieną buvo užpuolę lenkų partizanai ant Širvintų miestelio, jie buvo apsiginklavę 4 kulkosvaidžiais ir minosvaidžiu, bet jie buvo atmušti ir 2 lenkų partizanai sužeisti. Iš mūsų pusės nuostolių nebuvo. Mūšis tęsėsi 2 valandas.³⁴

„Šiuomi pranešu Tamstai, kad liepos 20 d. užpuolė lenkų partizanai ant miestelio Širvintų su didelėmis pajėgomis ir 4 kulkosvaidžiais, kur jie <...> [Tekstas neįskaitomas, pagal prasmę galėtų būti žodis „įsiveržė“. – G. E.] į miestelį apiplėšė 2 krautuves ir t. t. Mūšis tęsėsi apie 2 valandas. Du lenkų partizanai buvo sužeisti, vienas užmuštas.

Iš mūsų pusės nuostolių nebuvo.³⁵

Matyt, patirti nuostoliai gerokai supykde neutraliosios zonos lenkų milicininkus ir Širvintų miestelį imta puldinėti dažniau. Tai patvirtina šis Širvintų milicijos viršininko P. Bujaus neutraliosios zonos vyriausiajam komendantui išsiųstas dokumentas:

„Santrauka žinių apie užpuolimus ir nuostolius, padarytus gyventojams Širvintų miesto ir apylinkės lenkų banditais, vedamais Sartono-Virbalio, laikotarpy nuo 23* d. liepos mėn. 1922 m. iki 31 rugpjūčio m. š. m.

* Sprendžiant iš dokumento teksto, atrodo, kad čia turėtų būti liepos 25-oji.

25-VII-22 m. puolė Širvintų miestelį.

30-VII, susigrupavę dvare Paširvinčio, apšaudė Širvintus ir apylinkę.

3-VIII ir 11-VIII buvo daromi puolimai Širvintų miestelio.

25-VIII ir 31-VIII buvo užpulti Širvintai su didelėmis pajėgomis ir smarkiai apšaudyti iš šautuvų, kulkosvaidžių ir minosvaidžių. Daug sušaudytų namų ir išdaužytų langų. Liepos 25 dienos užpuolimo metu įsiveržus lenkų banditams į Širvintų miestelį, buvo išplėšta krautuvė Barono Iciko ir išnešta manufaktūros prekių ir degtinės. Tam tikslui banditai turėjo pasivarę pastotes.³⁶

Lenkų liaudies milicininkai dažniausiai apsiribodavo antpuoliais ir plėšimais, o 1922 m. rugsėjo 19 d. buvo įvykdyta dar ir politinė provokacija. Apie tai rugsėjo 22 d. neutraliosios zonos vyriausiąją komendantą informavo milicijos viršininkas P. Bujus:

„Pranešu, kad 19.IX.22 m. į Širvintus buvo atvykus Tautų Sąjungos Komisija sudėtyje iš 2 asmenų, ispano Saura ir serbo Lašyca, lydimi lenkų. Milicijos Širvintuose buvo nurodyta 41 žmogus, tai yra milicija II rajono. Širvintų milicija buvo pasislėpus. Komisija apsistojo pas diakoną (džiakana).

Tą pačią dieną grįždama iš Širvintų buvo sustojus Avižonyse (Avižancuos). Sartonas, žinodamas iš anksto apie atvykimą komisijos, išsiuntinėjo įsakymą į visus kaimus, kad visi gyventojai pradėdant nuo 10 metų atvyktų į Avižonis išreikšti Tautų Sąjungos Komisijai skundus, pririnko iš tarpo jam pritariančių gyventojų, kuriuos leido kalbėti vardan visų buvusių, taipogi buvo perrengti nekurie iš partizanų ir pavadinti vietiniais gyventojais, kurie taipogi skundėsi, kad lietuviai neleidžia eiti į Širvintus, kankina gyventojus neutralios zonos, areštuoja be jokių kalčių ir t. t., pasižadėdami lieti kraują

iki paskutinio lašo ir kovoti, kol nepasieks Šventos upės.³⁷

Taip sutapo, kad „tą pačią dieną buvo pasiūsti 4 milicininkai į kaimą Gavenių, 5 kilometrai į rytus nuo Širvintų, dėlė pavarymo pastočių stoikai. Nuvykę į kaimą Gavenių, rado 9 lenkų partizanus, taipogi varančius pastotes. Susišaudymo metu mūsiškiai nukovė 1 lenką ir 1 sužeidė. Pas mūsiškius nuostolių nebuvo. Esant Tautų Sąjungos Komisijai Avižonyse, atvežė nukautą ir rodė Komisijai.³⁸

Tautų Sąjungos komisijos nariams tai turėjo būti įrodymas, kad vietinių gyventojų skundai pagrįsti ir kad lietuviai puldinėja taikius lenkų partizanus, varančius pastotes.

Kiek vėliau, 1922 m. rugsėjo 21 d., lenkų liaudies milicijos vado Sartono-Virbalio buvo sugalvota, kaip, prisidengiant nukauto lenkų partizano laidotuvėmis ir Tautų Sąjungos komisijos autoritetu, užimti Širvintų miestelį. Apie tai milicijos viršininkas P. Bujus vadovybei rašė:

„Pranešu, kad 21-IX-22 m. lenkai, tarsi su pavedimu Tautų Sąjungos komisijos, užmuštą partizaną 19-IX kaime Gavenių nori laidoti Širvintų kapinėse. 20 dieną parašė Širvintų diakonui laišką, prašydami atvykti į Avižonis dėlė palydėjimo numirėlio į Širvintus.

Sužinojus apie tai, diakonas buvęs perspėtas, kad jokios iškilmės bei demonstracijos nebus leidžiamos, jeigu nori, tai gali atvežti vietiniai gyventojai ir palaidoti, kaip ir kiekvieną. Diakonui atsakius, kad į Avižonis nevyks, tiktai gali sutikti prie bažnyčios ir palaidoti, nuo ryto 21 d. Sartono buvo išsiuntinėtas pakvietimas į visus kaimus, net ir į Širvintus, gyventojams, kad visi vyrai ir moterys susirinktų į kaimą Avižonių 10 val., kur bus Tautų Sąjungos komisija ir bus ly-

dimas užmuštas lietuviais (pridedu nuorašą prie pranešimo*) į Širvintus palaidoti.

Sartonas, gavęs nuo diakono atsakymą ir nesulaukdamas Komisijos atvykstant, parašė Širvintų milicijos viršininkui raštelį (nuorašas pridedamas**), prašydamas priimti, ir atsiuntė per partizaną (kuris sulaikytas). Iš mūsų pusės atsakymo nebuvo duota, tik pasakyta, kad gyventojai neutralios zonos gali laidoti visus numirėlius kur nori, bet jokių partizanų nepripažįstam ir neleisim. Pasakyta per gyventojus neutralios zonos, kurie buvo atvykę paimti kryžiaus. Apie 15 val. buvo atlydėtas užmuštas partizanas palei Širvintus, lydėjo apsiginklavę partizanai ir apie 100 žmonių. Sustabdžius sargybai, lydintiems buvo pasakyta, kad nei vienas ginkluotas nebus įleidžiamas, ir jeigu neklau-

sys, tai tuoj bus šaunama. Gali lydėti tiktai gyventojai neutralios zonos, turintys pasus. Visa procesija grįžo atgal. Kur palaidojo, kol kas nežinoma.⁶³⁹

1922 m. rugsėjo 21 d.–lapkričio 19 d. Širvintų miestelis nebuvo puolamas. Vyko tik atskiri neutraliosios zonos lietuvių ir lenkų liaudies milicininkų susirėmimai Širvintų apylinkėse. Pirmas jų, sprendžiant iš Širvintų milicijos viršininko P. Bujaus raporto VI šaulių grupės vadui, įvyko 1922 m. spalio 17 d.:

„Pranešu, kad šiandien aš pasiunčiau penkis milicininkus į kaimus Motiejūnai (Maciejunce), Niečionys (Nieczane) pavarėti pastotes 18 dienai dėl atvežimo malkų

* Zarząd do wsi Szyrwinty gminy Szyrwinckiej
Powiatu Wileńskiego
L. dz. 241 dnia 20/IX 22 r.

Gospodarze i Obywatele!!!

W czasie gdy Liga Narodów przyjechało do pasa Neutralnego, celem rozstrzygnięcia waszych spraw, został zamordowany przez litwinów, wasz rodacz, Czerniawski Kazimierz. Na oczach Ligi Narodów została dokonana straszna zbrodnia. Musiecie jutrzy dnia 21 wrzesnia 22 r. o godz. 10 rano, przybyć do wsi Awizenne, wszyscy mężczyźni i kobiety i wipowiedzić wszystkie waszi krzywdy przed Liga Narodów. Do złożeniu skarg wszyscy w obecniu 2^{ch} proboszczów złożymy ofarę, co za waszą spawą krew przelała na cmentarzu w Szyrwintach. Przybwyjacie wszyscy bo sprawa naglą i decyduji w wasz los.

Z. Sinka
Wojt gminy Szyrwinckiej
(LCVA, f. 1219, ap. 1, b. 4, l. 6.)

** Do Komendantu Milicji w Szyrwintach

W porozumieniu z Ligą Narodów bėdziemy chowac zabitego Kazimierza Czerniauskiego w Szyrwintach na Cmętarzy. Przychodzi z pogrzebem oddział honorowy celem oddania ostatniej uslugi zabitemu. Pogrzeb nie nosi zadnych politycznych celi. Uszanojcie orszak pogrzebowy i nasze groby tak jak my szanyemy waszi u naszi.

Onufry Jacyko
Dniu 21 1922 r. Komendant Milicji

Originalui atatinka
Širv. Milic. Virš. P. Bujus
(Ibid., l. 5.)

(Maciejunce 1½ klm. į pietus nuo Širvintų, Nieczance 3 klm. į pietų rytus nuo Širvintų). Milicininkai nuėjo į Motiejūnų kaimą užvaramui pastotės, t. y. įteikti seniūnui paliepiamą, ėjo į Niečionis ir eidami matė tris lenkų partizanus, taipogi kur tai einančius. Nuėję į Niečionių kaimą, iš gyventojų sužinojo, kad tikrai iš kaimo išėjo 5 lenkų partizanai. Užsakę seniūnui pastotes, grįžo atgal per Motiejūnus, kur sutiko milicininkas Pliukšta savo pažįstamą, kuris prašė užėiti, ir užėjo su visais kitais milicininkais į kambarį. Jiems bekalbant, įbėgo į kambarį šeiminingė rėkdama: „Pliukšta, bėkit, lenkai apsupa.“ Visi milicininkai išbėgo iš namo, pradėjo bėgti per kaimą, bet lenkai jau buvo apsupę, jiems bėgant pradėjo šaudyti. Pamatę, kad jau geruoju išbėgti nebegalės, puolė lenkus. Vieną lenką užmušė, du ar tris sužeidė ir prasimušė iš kaimo. Jiems bėgant iš kaimo, lenkai šaudė į bėgančius, bet nuostolių nebuvo. Išgirdusi mūsų sargyba šaudymą ir pamačiusi bėgant mūsų šaukiančius, pasiskubino į pagalbą: užėmė Paširvinčio dvarą ir kryžkelę, ir apšaudė lenkus, puolusius ant mūsų milicininkų. Šaudymas tęsėsi apie 45 minutes. Šovinių išleista apie 1.500 vienetų. Lenkai užmuštą nespėjo paimti, sužeistus paėmė. Užmuštas parvežtas į Širvintus. Dokumentai pas užmuštą: laiškas nuo panelės. Pavardė užmuštojo kol kas nežinoma.

17 val. 40 min. lenkai iš trijų pusių apšaudė priešakines mūsų sargybas. Sargybiniui, stovinčiam ant kelio Širvintai–Kieliai, dviejose vietose peršovė milinę. Laike šaudymo kaip pirmų, taip ir antrų kartų kulkos krito miestelyje, nuostolių pas gyventojus nėra. Viso išleista šovinių apie 2.300 vienetų.

Pas užmuštą paimtas vokiečių šautuvas (karabinas).⁴⁰

Kitas susidūrimas įvyko 1922 m. lapkričio 9 d.:

„5 val. lenkų partizanai Sartono-Virbalio komandos, apie 20 žmonių, atėjo ant kryžkelės Paširvinčio dvaro raide „W“ ir pradėjo šaudyti į mūsų milicininkų sargybas, stovinčias priešakyje, Kabaldų kaime. Mūsų sargybiniai davė tris salves į lenkų partizanus, kurie skubiai atsitraukė į Kelių kaimą. Nuostolių nėra.“⁴¹

Po dviejų dienų – ir vėl antpuolis:

„Lapkričio 12 d. 20 val. š. m. lenkų partizanai Sartono-Virbalio komandos atėjo ant Paširvinčio dvaro kryžkelio raide „W“, pradėjo šaudyti į mūsų milicininkų sargybas, stovinčias priekyje, Kabaldos kaime. Mūsų sargyba davė į lenkų partizanus keletą šūvių ir jie atsitraukė.“⁴²

Vėliau Širvintų milicijos viršininkas neutraliosios zonos liaudies milicijos vyriausiajam komendantui rašė:

„Pranešu Tamstai, kad tada, t. y. lapkričio mėn. 12 d. 21 val., aš slapta pasiunčiau savo milicininkus, keturis žmones, apžvalgyti kaimus, kur stovi lenkų partizanai. Pasiųsti milicininkai nuėjo į Avizonių kaimą, užmušė lenkų partizaną sargybinių, paėmė nuo užmušto šautuvą ir sugrįžo atgal į Širvintus. Nuostolių pas mus nėra.“⁴³

Sprendžiant iš Širvintų milicijos viršininko tų metų lapkričio 16 d. pranešimo neutraliosios zonos liaudies milicijos vyriausiajam komendantui, lenkų partizanų reakcijos ilgai laukti nereikėjo:

„Pranešu Tamstai, kad lapkričio m. 16 d. 4 val. ryto lenkų partizanų Sartono-Virbalio komanda atėjo ant kryžkelės prie Paširvinčio dvaro raide „W“ ir apsistoję pasiuntė 3 žmones užmušti mūsų sargybinių, stovintį priešakyje, Kabalėlių [tikriausiai Kabaldos. – G. E.] kaime.

Lenkų pasiūsti partizanai, trise suvisai arti prislinkę (buvo labai tamsu) prie mūsų sargybinio, bet matydami, kad negalima tyliai užmušti sargybinį, davė salvę ir sužeidė sargybinį milicininką Jetkevičių Aleksą į dešinę koją. Mūsų sargybinis, nors ir sužeistas, pradėjo šaudyti atgal į lenkų partizanus. Ant kryžkelės pasilikę lenkai irgi pradėjo smarkiai šaudyti po mūsų sargybą, bet kada mūsų sargyba pradėjo šaudyti į juos, tada jie atsitraukė į Kielių kaimą.

Sužeistas mūsų sargybinis lengvai, pas lenkus – nėr žinios.“⁴⁴

Didžiausias lietuvių ir lenkų liaudies milicininkų susirėmimas įvyko tą pačią lapkričio 16-ąją. Apie jį milicijos viršininkas informavo savo vadovybę:

„Pranešu Tamstai, kad 1922 m. lapkričio m. 16 dieną leitenantas Jurašas su 15 žmonių buvo pasiūstas į Daciūnų (Daciūny) kaimą užvaryti pastotes dėl Širvintų valsčiaus, parvežti malkų. Leit. Jurašas užvaręs pastotes ėjo į Ledzianio dvarą, bet, tik išėjęs iš Daciūnų kaimo, pradėjo lenkai šaudyti iš Daciūnų kaimo, jų buvo apie 12 žmonių. Mūsiškiai pamatė juos, puolė atgal į aukščiau minėtą kaimą ir išvijo lenkus iš jo. Lenkai išbėgo iš Daciūnų kaimo į mišką ir atsišaudinėjo. Tuo pačiu metu leitenantas Jurašas pamatė, kad lenkai, apie 50 žmonių, šaudydami ateina į Daciūnų kaimą, ir tuojau pradėjo lenkai šaudyti į mūsiškius iš užnugario, nuo Ledzianio dvaro.

Mūsiškiai, matydami, kad daug lenkų puola, pasitraukė į mišką, link pasienio 1° pulko sargybų. Leitenantas Jurašas man paskambino per kleboną ir pranešė: lenkai užėmė dvarą Ledziany ir Beržės kaimą.

Aš tuojau pasirengiau su 15 žmonių ir vienu kulkosvaidžiu ateiti jam į pagalbą, kaip tik 14 val. išgirdau smarkų šaudymą priešakyje Širvintų ir gavau žinią, kad jau vienas

mūsų milicininkas yra sužeistas. Pasirodo, kad I grupė 30 žmonių lenkų partizanų su vienu kulkosvaidžiu nuo Daciūnų kaimo per mišką iš pietvakarių atėjo ir užėmė pozicijas prie Paširvinčio dvaro raide „Sz“, II grupė 15 žmonių iš Kielių kaimo susėdo į pastotes žmonių, važiuojančių į Širvintų turgų, ir privažiavę kryžkelę prie Paširvinčio dvaro raide „W“, išlipę uždraudė žmonėms, važiuojantiems į turgų, apie juos sakyti mūsų sargyboms.

III grupė lenkų partizanų, 50 žmonių su 2 kulkosvaidžiais, iš Avižonių kaimo nuo pietryčių atėjo į Paširvinčio dvarą ir 20 žmonių su 1 kulkosvaidžiu atėjo į Motiejūnų kaimą ir grioviais, t. y. paupiu, prislinko ir užėmė poziciją palei Kazliškius, ir iš karto atidarė smarkią ugnį iš šautuvų ir kulkosvaidžio į mūsų sargybas ir į Širvintus. Mūsų sargybos taipogi pradėjo šaudyti lenkus. Aš su 15 žmonių ir kulkosvaidžiu tuoj užėjau lenkams iš pietvakarių pusės ir pradėjau šaudyti lenkams į sparną, jie skubiai pasitraukė į mišką. Tada aš susivienijau su savo priešakiniais milicininkais, numušėm lenkus nuo kryžkelės. Būrininką su 15 žmonių ir vienu kulkosvaidžiu pasiunčiau už upės iš pietryčių pusės ant Kazliškių.

Kada mano žmonės priartino prie Kazliškių ir atidengė smarkią ugnį į lenkus, kurie buvo už upės, tai aš su savo žmonėmis puoliau Paširvinčio dvarą. Lenkai pradėjo smarkiai bėgti į mišką, link Avižonių kaimo, taipogi ir už upės buvusieji lenkai atsitraukė į Motiejūnų kaimą, iš Motiejūnų – į Nečionis. Išmušus lenkus iš jų užimtų pozicijų, jie atsitraukė į miškus ir atsišaudinėjo iki pat vakaro. Kada sutemo, aš daviau įsakymą atsitraukti į Širvintus ir užimti sargybas.

Pas mus nuostoliai – trys sunkiai sužeisti milicininkai: 1) Sukackas Jonas, 2) Molis Vladas ir 3) Damarskas (?) Vytautas.

Pas lenkus, sulig vietinių gyventojų pasakymų, du užmušti ir yra sužeistų, bet kiek, dar nėr žinios.

Paskutinėmis dienomis pastebėta yra pas lenkus partizanus koks tai bruzdėjimas. Iš nepatikrintų žinių, kad pas Sartoną-Virbalį padidintas skaičius partizanų.⁴⁵

Paskutinis žinomas Širvintų puolimas, kuriame dalyvavo ir lenkų reguliariosios kariuomenės kariai, įvyko 1922 m. lapkričio 19 d.:

„Pranešu Tamstai, kad lapkričio m. 19 d. 12½ val. š. m. lenkų partizanų Sartono-Virbalio komanda, vadovaujama lenkų karininko Dyco ir jo padėjėjų, puolė Širvintų miestelį. Viena lenkų partizanų grupė, apie 30 žmonių su kulkosvaidžiu, puolė nuo Musnikų kelio iš miško, t. y. iš pietvakarių pusės, ant Kabaldos kaimo, kita grupė, apie 50 žmonių su kulkosvaidžiu, puolė iš miško kampo ir nuo kryžkelės, t. y. iš pietų pusės, ir trečia grupė, apie 60 žmonių su kulkosvaidžiu ir minosvaidžiu, puolė iš Paširvinčio dvaro ir Motiejūnų kaimo, t. y. iš rytų pusės ir pietryčių pusės. Mes, kol susigrupavome, vis laikėmės ir atsišaudinėjome. Kada susigrupavom ir aprūpinome šoviniiais savo žmones, tuoj pradėjome pulti lenkus iš visų pusių. Lenkai tuoj pradėjo trauktis ir buvo jau visai atsitraukę link Avižonių ir Kelių kaimų. Tada aš daviau įsakymą atsitraukti ant senų pozicijų, kadangi pradėjo eiti iš bažnyčios žmonės namo keliais ir per laukus, kurie mums labai trukdė. Bet lenkai, gavę naujų pastiprinimų ir nežiūrėdami einančių iš bažnyčios namo žmonių, vėl puolė nuo kryžkelės ir nuo Paširvinčio dvaro ir Motiejūnų kaimo. Mes visiškai negalėjom šaudyti į lenkus, kol neišsibėgiojo žmonės, einantys iš bažnyčios. Kada išsibėgiojo žmonės, mes vėl

pradėjome pulti lenkus ir išmušėme juos iš Paširvinčio dvaro ir Motiejūnų kaimo, lenkai atsišaudinėdami skubiai atsitraukė link Avižonių kaimo. Mes lenkus persekiojom iki sutemus, ir kada sutemo, atsitraukėm į Širvintus.

Nuostoliai pas lenkus yra du sužeisti, vienas užmuštas karininko Dyco padėjėjas ir turbūt yra daugiau sužeistų, nes radom dvi kruvinas, mūsų kulkomis peršautas kepures. Pas mus nuostolių nėra.

Širvintuose yra sužeistas į koją vienas žydėlis 10 metų, kuris ėjo iš mokyklos namo su knygomis. Lenkai šiame užpuolime labai apšaudė bažnyčią pamaldų metu, žmonės panikoje bėgo į visas puses.

Iš tikrų šaltinių sužinojau, kad Virbalis važinėjo į Vilnių ir prašė lenkų valdžios, kad duotų daugiau pajėgų, kad galėtų užimti Širvintus. Lapkričio 19 d. š. m. iš Vilniaus atvažiavo į Avižonis visos neutralios zonos lenkų komendantas ir davė įsakymą užpulti Širvintus.

Pastaba: tarsi jau yra kiek tai atgabenta lenkų naujų jėgų ir prie šio užpuolimo dalyvavo lenkų kareiviai.“

Per visą neutraliosios zonos gyvavimo laikotarpį lenkų liaudies milicininkai lietuvių pusėje esančius kaimus ir miestelius daugiausia puldinėjo plėšimo tikslais. Bet būta ir kelių rimtų lenkų milicijos antpuolių siekiant užimti strategiškai svarbius Giedraičių ir Širvintų miestelius. 1922 m. lapkričio 19 d. Širvintų puolime aktyviai dalyvavo ir Lenkijos reguliariosios kariuomenės kariškiai. Neutraliąją zoną saugančiai Lietuvos liaudies milicijai pavykdavo šiuos antpuolius atremti ir išsaugoti patikėtas teritorijas, kurių ribos vėliau tapo faktine Lietuvos ir Lenkijos siena – demarkacijos linija (1923–1939 m.).

IŠVADOS

Neutraliosios zonos liaudies milicija buvo įsteigta Tautų Sąjungos Karinės kontrolės komisijos iniciatyva 1920 m. lapkričio 29 d. nustačius ribą tarp Lietuvos Respublikos ir Lenkijos kariuomenės generolo L. Želigowskio vadovaujamų dalinių užimto Vilniaus krašto, remiantis paliaubų protokolu, pasirašytu Lietuvos ir Lenkijos vyriausybių įgaliotinių po Lietuvos Respublikos kariuomenei sėkmingų 1920 m. lapkričio 19–21 d. Širvintų ir Giedraičių mūšių. Ji veikė nustatytoje bendroje 6 (Suvalkijoje – 12) km pločio zonoje.

Lietuvių liaudies milicija neutraliojoje zonoje vykdė pasienio policijos funkcijas: saugojo pačią neutraliąją zoną ir joje gyvenančius civilius nuo Lenkijos administracinės valdžios jai pavestoje neutraliosios zonos dalyje įkurtos lenkų liaudies milicijos puolimų. Lenkų liaudies milicininkai, puldinėdami neutraliąją zoną, turėjo keletą tikslų: plėsti neutraliosios zonos lietuvių dalyje gyvenančius žmones, tikrinti kovinį neutraliosios zonos lietuvių liaudies milicijos pajėgumą siekiant koreguoti Tautų Sąjungos Karinės kontrolės komisijos iniciatyva nustatytas neutraliosios zonos ribas ir užimti teritorijas, esančias neutraliosios zonos lietuvių pusėje.

Lietuvių liaudies milicijos saugoma teritorija buvo suskirstyta į tris rajonus: Valkininkų, Širvintų ir Giedraičių. Kiekvienam jų vadovavo atskiras komendantas. Širvintų miestelis turėjo atskirą administraciją, be to, sprendžiant iš archyvinių dokumentų, dar ir jai pavaldų milicijos viršininką. Visai neutraliosios zonos lietuvių liaudies milicijai

vadovavo vyriausiasis komendantas ir jo štabas. Pastarasis buvo pavaldus Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Piliečių apsaugos departamentui, bendradarbiauvo su Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerijos Žvalgybos skyriumi ir Lietuvos šaulių sąjunga (greičiausiai tik formaliai, t. y. informuodamas apie padėtį neutraliosios zonos rajonuose). Tikruosius neutraliosios zonos liaudies milicijos ir Lietuvos šaulių sąjungos santykius galėtų atskleisti atskiras tyrimas.

Neutraliosios zonos lietuvių liaudies miliciją sudarė nedideli, iš savanorių milicininkų suburti skrajojantys būriai. Jie rinko informaciją apie lenkų partizanų ir Lenkijos reguliariosios kariuomenės judėjimą, gadino jų komunikacijas, tytomis naikino lenkų partizanus ir reguliariosios kariuomenės kariškius.

Neutraliosios zonos lietuvių liaudies milicijoje tarp žemesniosios grandies vadovybės ir eilinių milicininkų kilusias konfliktines situacijas sprendavo rajonų komendantai, o galutinį sprendimą priimdavo neutraliosios zonos vyriausiasis komendantas. Prasikaltę milicininkai paprastai būdavo perkeliami į rezervą, kartais – atleidžiami. Pasitaikė atvejų, kad neutraliosios zonos lietuvių liaudies milicininkai dingdavo be žinios arba dezertyrudavo.

Yra žinoma, kad neutraliosios zonos liaudies milicija veikė ir 1923 m. kovo 15 d. tarp Lietuvos ir Lenkijos nustačius vadinamąją demarkacijos (nuo 1928 m. – administracinę) liniją. Po 1923 m. gegužės 20 d. jos funkcijas perėmė 2-asis pasienio Marijampolės pulkas.

Nuorodos

¹ Lietuvos policija įstatymų ir tvarkos tarnyboje, Chicago, 1974, p. 139–144.

² Lietuvos centrinis valstybės archyvas (toliau – LCVA), f. 1219, ap. 1, b. 1, l. 1, 1 a. p.

³ Ibid., l. 2, 2 a. p.

⁴ Ibid., l. 7.

⁵ Ibid., b. 3, l. 34, 34 a. p.

⁶ Ibid., l. 27, 27 a. p.

⁷ Ibid., l. 25.

⁸ Ibid., l. 13.

⁹ Ibid., l. 10, 10 a. p.

¹⁰ Ibid., l. 6, 6 a. p.

¹¹ Komendantas Keršis Vincas iš Jokėnų, padėjėjas Aldonis Motiejus iš Jokėnų, eilinis Tūbinis Mykolas iš Jokėnų, eilinis Špokas Aleksandras iš Dargužių, eiliniai Karpičius Jonas, Kasperavičius Jonas, Kasperavičius Juozas, Andriulionis Juozas, Kasperavičius Bladas iš Panošiškių, eiliniai Gelucevičius Ipolitas, Lukšys Juozas iš Perlojaus, eiliniai Bižokas Aleksandras, Žarkauskas Jonas iš Pamerkių [13 milicininkų iš 36. – G. E.]. Varėnos–Rūdžiškių neutralinės zonos milicininkų sąrašas (1922 m. liepos mėn.), *ibid.*, l. 34, 34 a. p.; Komendantas Keršis Vincas iš Jokėnų, padėjėjas Aldonis Motiejus iš Jokėnų, eilinis Aldonis Jonas iš Jokėnų, eilinis Špokas Aleksandras iš Dargužių, eiliniai Karpičius Jonas, Kasperavičius Juozas, Kasperavičius Jonas, Andriulionis Juozas, Karpičius Šimas, Karpičius Petras, Kasperavičius Vladas iš Panošiškių, eilinis Gelucevičius Ipolitas iš Perlojaus, eilinis Markevičius Stasys iš Čižiūnų, eiliniai Bižokas Aleksandras ir Žarkauskas Jonas iš Pamerkių [15 milicininkų iš 35. – G. E.]. Sąrašas neutralinės zonos I-mo rajono (Varėnos–Rūdžiškių) milicijos tarnautojų (1922 m. rugpjūčio mėn.), *ibid.*, l. 27, 27 a. p.; Komendantas Keršis Vincas iš Jokėnų, eilinis Aldonis Jonas iš Jokėnų, padėjėjas Pūzas Stasys iš Dargužių, eiliniai Špokas Aleksandras, Jankauskas Jonas, Peciukonis Andrius iš Dargužių, eiliniai Karpičius Jonas, Kasperavičius Juozas, Kasperavičius Jonas, Sinkevičius Vincas, Andriulionis Juozas, Kasperavičius Vladas,

Karpičius Šimas iš Panošiškių, eilinis Žarkauskas Jonas iš Pamerkių, eiliniai Markevičius Stasys, Rizgelis Aleksandras iš Čižiūnų, eilinis Gelucevičius Ipolitas iš Perlojaus, eiliniai Aleksa Juozas, Lukaševičius Augustas, Galinis Stasys iš Mištūnų, eiliniai Tarailė Andrius, Vilkišius Stasys iš Kuklių [22 milicininkai iš 40. – G. E.]. Sąrašas neutralinės zonos I-mo rajono (Varėnos–Rūdžiškių) milicijos tarnautojų (1922 m. rugsėjo mėn.), *ibid.*, l. 25.

¹² Ibid., b. 1, l. 13, 13 a. p.

¹³ Ibid., l. 13.

¹⁴ Ibid., l. 65.

¹⁵ Ibid., l. 61.

¹⁶ Ibid., b. 3, l. 20, 20 a. p.

¹⁷ Ibid., l. 32, l. 32 a. p.

¹⁸ Ibid., b. 1, l. 48, 49, 49 a. p.

¹⁹ Ibid., b. 3, l. 30.

²⁰ Ibid., l. 18.

²¹ Ibid., l. 12.

²² Ibid., l. 8, 8 a. p.

²³ Ibid., b. 4, l. 32.

²⁴ Ibid., l. 33.

²⁵ Ibid., l. 34.

²⁶ Ibid., l. 22–24 a. p.

²⁷ Ibid., l. 18.

²⁸ Ibid., l. 20.

²⁹ Ibid., l. 16.

³⁰ Ibid., l. 27.

³¹ Ibid., l. 26.

³² Ibid., l. 1.

³³ Ibid., l. 2.

³⁴ Ibid., l. 3.

³⁵ Ibid., l. 4, 4 a. p.

³⁶ Ibid., l. 9.

³⁷ Ibid., l. 7.

³⁸ Ibid., l. 7 a. p.

³⁹ Ibid., l. 17.

⁴⁰ Ibid., l. 10.

⁴¹ Ibid., l. 11.

⁴² Ibid.

⁴³ Ibid., l. 12.

⁴⁴ Ibid., l. 13, 13 a. p.

⁴⁵ Ibid., l. 15, 15 a. p.